File din hronicul muzicii corale bănăţene

Constantin-Tufan Stan

Făgeţeanul Ioan Cipu ne-a propus în ultimul timp, cu o prolifică fervoare editorială, câteva teme legate de trecutul cultural al Banatului istoric (vezi contribuţiile monografice – *Toracu Mare. Vorbie dân Băbăluc (vocabular torăcean)* –, cele dedicate evocării unor personalităţi culturale mai puţin cunoscute – *Români de vază din Banatul sârbesc* – sau incursiunile în spaţiul habitaţional rural bănăţean – *Interioare româneşti*), prin care are ambiţia de a stăpâni, deopotrivă, instrumentele analitice ale filologului-lingvist şi ale istoricului-monografist. Recent, am intrat în posesia ultimului său „product" editorial (*Corurile românilor din Banatul sârbesc până în 1920*, Editura ICRV, Zrenianin, 2012, Editura Eurostampa, Timişoara, 2012, volum apărut sub egida Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina), în care îşi exersează, cu dezinvoltură, şi veleităţile de istoriograf muzical, străduindu-se să panorameze o imagine cât mai completă şi obiectivă a vieţii muzicale corale a românilor din Banatul de Vest în perioada ante- şi interbelică. Aşa cum se precizează în *Cuvânt-înainte*, tomul se doreşte a fi

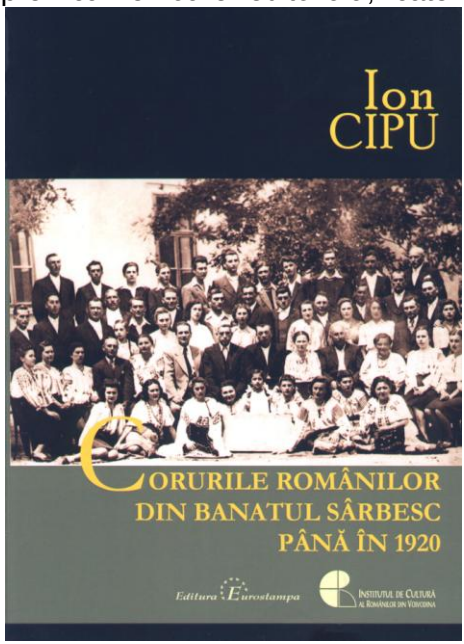

o replică la afirmaţia apodictică formulată, cu ani în urmă, de autorul prefeţei volumului lui Costa Roşu (un alt prodigios cercetător al fenomenului coral din vestul Banatului) *Corurile noastre bănăţene*, cu privire la exactitatea şi obiectivitatea investigaţiilor acestuia (I. Cipu fiind animat de ambiţia exhaustivităţii şi a deplinei obiectivităţi).

După o consistentă *Introducere*, în care sunt expuse principiile şi metoda utilizată în procesul documentării (parcurgerea unor surse primare – presă de epocă –, decelarea unor repere fundamentale privind anul fondării unor formaţii corale laice sau religioase, structuri repertoriale, genuri muzicale abordate etc.), autorul ne invită la un amplu excurs istoriografic, cu o certă eleganţă literară, dar şi cu evidente artificii didactice, demne de un curs liceal sau chiar universitar. Sunt prezentate tipurile de ansamblu coral care au activat în spaţiul cultural bănăţean (coruri de copii, tineret şi adulţi), apoi enumerate, în ordine alfabetică, corurile românilor din arealul geografic respectiv, de la corurile din Alibunar, Biserica Albă şi Coştei la cele din Uzdin, Vârşeţ, Vlaicovăţ şi Voivodinţ. În final, autorul realizează o retrospectivă conclusivă a demersului său (*Câteva precizări, observaţii şi concluzii*), într-o meritorie încercare de sistematizare a tipologiei repertoriale abordate: creaţie corală laică sau religioasă, muzică de teatru, instrumentală, creaţie dramatică, manifestări coregrafice (dansuri populare).

Pentru a risipi unele ambiguităţi, datorate unor clişee perpetuate de-a lungul vremii prin citarea unor surse depăşite ca valoare informaţională sau cuprinzând anumite erori, se impun câteva precizări, pe marginea unor afirmaţii din *Introducere*, privitoare la însuşirea aşa-numitei „filarmonii a cântării” de către Reuniunea Română de Cântări şi Muzică din Lugoj. Protocoalele emise de protopresbiteratul lugojean în prima parte a secolului al XIX-lea, sub egida adunărilor obşteşti, reconstituie câteva repere istorice importante. Astfel, în protocolul şedinţei din 1 iulie 1815 (consemnat în 15 septembrie 1815) se relatează despre reglementarea unui diferend apărut între membrii corului, prin stabilirea locului în care trebuia amplasat grupul cântăreţilor („pevniţă” sau cafas), o mică parte

a acestora dorind să-şi continue activitatea, potrivit vechilor cutume ortodoxe, la strană. În acea perioadă, corul nu devenise o entitate autonomă, glasurile sau celelalte cântări liturgice fiind interpretate *ad libitum* de masa credincioşilor, împreună cu cântăreţii de strană. Din cuprinsul documentului rezultă că practica muzicală liturgică era susţinută de un grup vocal alcătuit din 28 de cântăreţi: „La adunarea cea de azi ţinută, s-au luat înainte iarăşi, precum că pofteşte cinstita adunare a rămâne acele persoane, care mai înainte au fost în pevniţă şezând au nu pofteşte pe acestea, aşa s-au încheiat: fiindcă numai 9 persoane poftesc a se întoarce la strane, aşa dară în chestia aceasta să nu rămână niciunul în strane, fără numai preoţii, domnii şi cântăreţii”[1].

Un alt protocol (nr. 25 din 30 mai 1822) înregistrează respingerea cererii lui N. Marcu, prin care acesta solicitase o anumită remunerare din partea bisericii pentru activitatea sa de instruire şi conducere a corului: „Învăţătorul al 2-lea din Lugoj, Nicolae Marcu, a propus înaintea adunării o instanţă, în carea se roagă ca să să învoiască adunarea, şi, pentru că cântă el în biserică, o anumită plată a-i rândui, să capete de la sfânta biserică a Lugojului. [...] Fiindcă la biserica noastră din Lugoj, cântarea pe plată încă până acum nu a fost, şi starea vremei de acum aşa fel de cheltuieli biserica să facă nu îngăduie, de aceea, cerătorul loc nu are”[2]. Cel de-al treilea protocol cu relevanţă în reconstituirea istoricului reuniunii este cel încheiat în 31 mai 1836, în care este consemnată cererea lui Ştefan Marcu, fiul lui N. Marcu, de a i se oferi un post de „învăţător al 3-lea” la Şcoala confesională greco-orientală. Autorul petiţiei elogiază activitatea didactică a tatălui său, care, „timp de 28 de ani [unii autori au transcris cifra 26, cifra unităţilor fiind parţial ilizibilă, de unde interpretările diferite privind anul de referinţă,

---

[1] Ioan Stratan, *Corul „Ion Vidu” din Lugoj. 1810-1970. Contribuţie la istoria corurilor din Banat*, Casa Creaţiei Populare a Judeţului Timiş, Timişoara, 1970, p. 27

[2] Coriolan Brediceanu, *Date şi reminiscinţe pentru istoria Reuniunei Române de Cântări şi Muzică din Lugoj culese şi scrise de Coriolan Brediceanu, fost membru activ al Reuniunei*, Tipografia Ioan Florea, Lugoj, 1900, p. 8-10

1808 sau 1810], nu numai cu pruncii în şcoală, ci şi cu cântarea de totdeauna în biserică trudă a pus”[1].

Vechea dorinţă a lugojenilor, însuşirea „filarmoniei cântării” (cântarea pe note, în conformitate cu sistemul de notaţie guidonic şi principiile armoniei tonale), a fost pusă în practică în 24 noiembrie 1840, când Adunarea obştească, prezidată de protopopul Ştefan Athanasievici, a decis trimiterea la Timişoara a unui grup de cântăreţi (băieţi şi adulţi), care să fie iniţiaţi de Moritz Pfeiffer, capelmaistrul Domului, în schimbul unei remuneraţii de 200 de florini[2]. Prima liturghie oferită credincioşilor lugojeni după episodul instrucţiei timişorene, sub conducerea lui George Ghina, s-a săvârşit cu prilejul Sfântului Paşte al anului 1841. „De-atunci, la toate sărbătorile mari, corul pe note a cântat, spre mângâierea sufletească şi spre ridicarea evlaviei creştinilor.”[3]

Un alt clişeu priveşte istoricul Corului din Chizătău. Anul de referinţă al întemeierii este, într-adevăr, 1857, când statutele au fost aprobate de Venerabilul Consistoriu din Arad, dar aşa cum rezultă din mărturia lui Trifu Şepeţian, făcută cu doi ani înainte de trecerea sa la Domnul, începuturile vieţii corale româneşti la Chizătău datează din 1840, anul venirii venerabilului preot, originar din Secusigiu, în sat: „Am discutat multe şi deosebite; mi-am însemnat informaţiuni; mai cu seamă însă m-au interesat împărtăşirile ce mi le făcea parohul Şepeţian senior, cărunt la păr însă tânăr la animă şi vesel, despre începuturile prime, în anul 1840, ale corului plugarilor din Chizătău, admirând dezvoltarea sub care a ajuns sub conducerea talentului şi zelului fiului său Lucian, în timpul mai nou”; vezi *Chizătău* (*Schiţe de călătorie)*, articol semnat cu pseudonimul Ardeleanul, în „Luminătoriul”, Timişoara, VI, 47,

---

[1] *Registrul bisericii ortodoxe române din Lugoj*, vol. I, punct 13, p. 152; cf. Constantin-Tufan Stan, *De la Reuniunea Română de Cântări şi Muzică la Corul „Ion Vidu”. 1810-2010. 200 de ani de cânt coral românesc la Lugoj*, Editura Eurostampa, Timişoara, 2010

[2] Vezi punctul 34 al protocolului; cf. Coriolan Brediceanu, *Date şi reminiscinţe*…, *op. cit.*, p. 9-17

[3] *Ibidem*, p. 17

1885[1]. Relevant în acest sens este şi documentul „Pro memoria”, datat 31 august 1851 (azi pierdut), identificat în anul 1975, de părintele Ioan Covaci, în turnul bisericii din Chizătău, în care autorul, Trifu Şepeţian, atestă existenţa Corului din Chizătău, „pe patru voci melodios cântătoare”.

Dincolo de aspectele semnalate şi de câteva lacune bibliografice care i se pot imputa (surse primare sau secundare), demersul lui Ioan Cipu (pe coperta cărţii, prenumele său apare transcris, eronat, Ion) este un meritoriu prinos adus muzicii corale bănăţene, constituindu-se într-un valoros reper pentru viitoare asemenea investigaţii istoriografice.

[1] Cf. *Corul din Chizătău*, Ediţie îngrijită de Constantin-Tufan Stan, Editura Marineasa, Timişoara, 2004